
Особливості перекладу юридичних термінів

Анжеліка Костянтинівна Солодка

Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського, м. Миколаїв, Україна
ORCID 0000-0003-1703-7996

Для цитування цієї статті:

Солодка Анжеліка Костянтинівна. Особливості перекладу юридичних термінів. International Science Journal of Education & Linguistics. Vol. 2, No. 4, 2023, pp. 68-74. doi: 10.46299/j.isjel.20230204.09.

Надійшла до редакції: 05 липня 2023 р.; **Схвалено:** 29 липня 2023 р.;

Опубліковано: 01 серпня 2023 р.

Анотація: Стаття присвячена вивченню англійських юридичних термінів та засобів їх перекладу українською мовою. У статті аналізується функціонування англійських термінів у теорії перекладу, визначаються особливості української та англійської правової терміносистем, описуються основні методи та прийоми перекладу англійських юридичних термінів, виявляються труднощі, з якими стикається перекладач при перекладі юридичних термінів, та пропонуються шляхи їх подолання. У дослідженні визначено особливості тлумачення англійських та українських правових термінів з урахуванням як лінгвістичних, так і екстралінгвістичних факторів, проаналізовано англійські терміни в теорії перекладу, обґрунтовано види трансформацій та способи перекладу, які використовуються при перекладі термінологічних одиниць. Встановлено, що переклад термінів складається з аналітичного та синтетичного етапів. На аналітичному етапі визначаються компоненти складного терміну, встановлюються відношення та взаємозв'язки між його компонентами, визначається сполучуваність терміну. Синтетичний етап ґрунтується на конструюванні компонентів терміну залежно від семантичних відношень і формуванні кінцевого значення терміну. У результатах дослідження подано основні стратегії, методи та прийоми перекладу англійських юридичних термінів. Визначено труднощі, з якими стикається перекладач, та шляхи їх подолання: підбір аналога, описовий переклад, семантичне калькування терміну як термінологічного словосполучення тощо. Результати дослідження показують, що відмінності в українській та англійській терміносистемах зумовлені їх особливостями, які необхідно враховувати в процесі перекладу. Встановлено, що українська юридична терміносистема функціонує на принципах національної обумовленості та її синонімічності, лаконічного характеру термінів та словотворчої можливості, визначеності семантики термінів першоджерелом.

Ключові слова: юридична термінологія, юридичні терміни, трансформації, методи перекладу, аналог, описовий переклад.

1. Вступ

Нові засоби комунікації, інтеграція української правової системи до європейського права потребує адаптації національного законодавства відповідно до вимог Європейського Союзу.

Юридичний переклад – це «переклад однієї правової системи на іншу». Тлумачення юридичних термінів ускладняється як лінгвістичними, так і екстралінгвістичними факторами.

Розвиток досліджень у галузі юридичного перекладознавства та юридичної термінології, зокрема, сприяє вирішенню багатьох прикладних завдань та обміну правовою інформацією.

2. Об'єкт і предмет дослідження

Об'єктом дослідження є юридичний переклад. Предметом дослідження є особливості перекладу юридичних термінів англійською мовою.

3. Мета та задачі дослідження

Метою статті є дослідження функціонування юридичних термінів в англійській і українській мовах та засобів їх перекладу.

Для досягнення поставленої мети визначено наступні завдання:

- проаналізувати функціонування англійських термінів у теорії перекладу;
- визначити особливості української та англійської правової терміносистем;
- описати основні методи та прийоми перекладу англійських юридичних термінів;
- виявити труднощі, з якими стикається перекладач при перекладі юридичних термінів, та визначити шляхи їх подолання.

4. Аналіз літератури

Перекладу в галузі права присвячені численні дослідження українських та зарубіжних лінгвістів. Дослідженнями в галузі фахового перекладу юридичних текстів є праці К. Білоконь [1], Н. Глінки [2], С. Нікіфорової [3], О. Селіванової [4] та В. Толстик [5]. Проблеми юридичного термінологічного перекладу досліджували D. Cao [6; 7], A. Kosbes [8], N. Udina [9].

Враховуючи різноманітність підходів науковців у цій галузі та наявність певних труднощів у перекладі юридичних документів, адекватність перекладу юридичної термінології потребує додаткових досліджень.

5. Методи дослідження

Залежно від поставлених завдань використовуються відповідні методи дослідження: інтерпретаційний метод, описово-порівняльний метод, семантичний аналіз та критичний аналіз теоретичних праць з теорії перекладу.

6. Результати досліджень

6.1. Термінологія юридичної лексики

Юридична термінологічна лексика сучасної англійської мови складається переважно з лексем латинського походження. Утворення нових термінів супроводжується інтенсивним процесом деривації, що призводить до відчутних змін на семантичному рівні. Більшість юридичних термінів продовжують зберігати свою семантику. Деякі з них втрачають або набувають нового значення, інші десемантизуються.

Дискурс є основою правильного розуміння терміну. А. Косбес [8] і М. Кунпеске [10] дали розуміння прагматичної функції дискурсу як тексту. Його головна особливість – логічне поєднання взаємодіючих мовних форм, пов'язаних між собою лінгвістичним і екстралінгвістичним змістом. Дискурс визначає точні семантичні межі терміну, сферу його поширення, зв'язок із певною галуззю знань.

Українська юридична терміносистема розвивається за рахунок запозичень з інших мов. Перекладачі можуть створювати національні терміни з міжнародних термінів. Щоб правильно зрозуміти термін, перекладач повинен знати основи термінотворення, а також розуміти вплив латинської та грецької мов на словотвір юридичних термінів [2].

В. Карабан виділив лексичні труднощі перекладу, наголошуючи на необхідності застосування допустимих трансформацій [11].

Основною складністю перекладу юридичних термінів є передача іншомовних реалій. Подібні труднощі долаються шляхом деталізації опису досліджуваного явища і його передачі термінами. Перекладач порівнює всі випадки вживання нових термінів, загальний зміст тексту та способи їх тлумачення.

Найбільші складнощі в юридичному перекладі виникають тому, що українська та англійська мови відтворюють різні правові системи.

Такий міжсистемний (або кросс-системний) переклад походить від англійського визначення *cross-legal-system translation*. Практично, будь який переклад можна назвати кросс-системним. Він передбачає також переклад однієї правової системи на іншу. Кросс-системний переклад включає взаємодію мов, які мають різні системи юридичних координат. Отже, проблема еквівалентності при перекладі пов'язана з різницею правових систем, які обслуговуються різними мовами [12].

Українська термінологічна система основана на наступних засадах: 1) переважно національний характер лексем та їх широка синонімія; 2) стабільність семантики термінів; 3) лаконічність термінів та існування термінологічного відгалуження. Забезпечення доступності тлумачення іншомовних термінів є основою для досягнення ефективності українського законодавства.

Г. Дуднік та Д. Оришич з цього з приводу пишуть, що відсутність у правових текстах точної співвіднесеності терміну зі специфічним денотатом змушує пересічного носія мови інтерпретувати багато юридичних термінів, керуючись своїм досвідом, змістом того концепту, який склався у повсякденній свідомості мовця. Мається на увазі, що багато термінів перекладаються українською мовою без словникових відповідників через їх відсутність. В таких випадках часто використовується описовий переклад [13].

Селіванова наводить наступні приклади труднощів при перекладі, які обумовлені культурними відмінностями правових систем країн: в англо-американському та українському законодавствах зустрічається єдине словесне оформлення назв суб'єктів цивільного та підприємницького права – «афілійовані особи», тобто юридичні та фізичні особи як господарюючі об'єкти. Торкаючись історії появи терміну «афілійовані особи» в українському праві, слід зазначити, що він (термін) запозичений з англійської мови і походить від слова: «*affiliate*», що в перекладі означає: 1. як іменник: а) амер. відділення (*організації, фірми*); б) філія; 2. як дієслово: а) *приєднувати, об'єднувати, зливати, включати в систему як філію* тощо; б) *усиновлення* 3. як прикметник: *приєднаний, включений*. Відповідно до англо-американського законодавства під афілійованими особами маються на увазі підконтрольні, залежні суб'єкти, а в українському законодавстві, навпаки: особи, які здатні впливати на діяльність залежних від них суб'єктів підприємницької діяльності [4].

К. Білоконь, резюмуючи позицію С. Нікіфорової, подає характеристику юридичних термінів: 1) загальні терміни або загальнонавживані терміни, що характеризуються чіткістю та важливістю у повсякденному житті, наприклад: *refugee, witness, employee, accreditation, accomplice*; 2) спеціальні правові терміни, що мають специфічне вживання на певній території. Зрозуміти їх можуть лише спеціалісти, наприклад: *satisfaction of the claim, to retaliate accusation*; 3) спеціальні терміни, які мають специфічне вживання в галузі спеціальних наук, наприклад: *safety rules, non-patentable* [1; 3].

6.2. Трансформації та способи перекладу юридичних термінів

Оскільки юридичні терміни є складними фразами, вони потребують різних методів перекладу для досягнення еквівалентності під час перекладу. Більшість термінів є препозитивними атрибутивними конструкціями.

Переклад термінів складається з двох компонентів: аналітичного та синтетичного. На аналітичному етапі визначаються компоненти складного терміну, встановлюються відношення та взаємозв'язки між його компонентами. Характер цих відносин визначатиме сполучуваність терміну. Синтетичний етап ґрунтується на конструюванні компонентів терміну залежно від семантичних відношень і формуванні кінцевого значення терміну.

А. Швейцер виділяє кілька типів семантичної еквівалентності: компонентну та денотативну. Семантична еквівалентність досягається завдяки наявності однакових одиниць у двох мовах. Такі відношення називають компонентною семантичною еквівалентністю. Другий тип, денотативний, пов'язаний із вибірковістю. Для досягнення еквівалентності в цьому випадку необхідно використовувати різні перекладацькі трансформації [14].

Я. Рецкер визначає три категорії відповідників: постійні відповідності, контекстуальні відповідності або аналогії, які базуються на синонімічному виборі в конкретному контексті, і адекватні заміни, що створюються за допомогою трансформацій [15].

О. Селіванова пише, що термін можна використовувати для позначення рідних державних інституцій, а інші терміни використовуються для іноземних державних інституцій. Наприклад, термін *parliament* використовується для позначення парламенту у Великобританії, а термін *diet* використовується для позначення парламенту інших країн: *MP of the House of Common, Diet in Poland or Hungary* [4].

Рівень денотативної еквівалентності потребує складних лексико-граматичних трансформацій, які призводять до зміни семантичної структури висловлювання. На основі контекстних відповідників створюється перекладна версія тексту.

Відсутність регулярних відповідників говорить про наявність безеквівалентної лексики. До безеквівалентної лексики належать два типи англійських термінів: 1) терміни, що називають явища чи поняття, які не існують в українських правових реаліях; 2) терміни, які не мають понятійної диференціації в українській дійсності.

Трансформації під час перекладу поділяються на стилістичні, морфологічні, синтаксичні, семантичні, граматичні та лексичні. Часто використовуються змішані перетворення.

До лексичних трансформацій належать транскрипція та транслітерація, до лексико-семантичних – конкретизація, генералізація, модуляція. Хоча такий поділ є приблизним, зазвичай вони поєднуються.

Суть калькування полягає у створенні нового слова шляхом заміни його складових морфем. Відбувається процес копіювання структури іншомовної лексичної одиниці, наприклад: *Grand Jury, Magistrate's Court*.

Під час конкретизації слово замінюється іншим словом, яке має широке або вузьке значення. В результаті створюється певна відповідність.

Узагальнення використовується в тих випадках, коли супідрядність лексичних одиниць відрізняється. Такий метод стиснення, як пропуск непотрібних елементів, використовується і при перекладі термінів на рівні всього тексту.

Спосіб перекладу вибирається відповідно до контексту, в якому вживається цей термін. Головна мета – збереження звукової форми та морфемного складу вихідної термінологічної одиниці [16].

Англійська термінологічна система створює багато юридичних термінів. Тому найкращим шляхом розвитку сучасної української терміносистеми є її адаптація до існуючих міжнародних стандартів.

Описовий переклад використовується тоді, коли необхідно передати значення слова шляхом пояснення його значення, якщо немає словникової відповідності. Наприклад, термін *acknowledgement of will*, не маючи словникової відповідності, описово можна перекласти так: *підтвердження свідком того, що підпис на заповіті належить власнику заповіту*.

Описовий переклад може частково пояснити певні неоднозначності у використанні терміну, наприклад: *Fred is accused of involuntary manslaughter (intentional murder committed without malice aforethought, when he accidentally kills a person)*.

Калькування та транскрипція відтворюють термін дослівно. Транскрипція найчастіше використовується при перекладі назв компаній та установ.

Модуляція (або семантичний розвиток) використовується як заміна одиниці в тексті перекладу пов'язаним словом або фразою.

Значення багатозначних слів розкривається лише в контексті. Наприклад, вираз *treatment under the law* має кілька варіантів: *the use of the mode of exploitation, the mode of use, etc.* У контексті юридичного тексту правильним його тлумаченням є *the attitude to the law*.

Українські терміни охоплюють ширший клас денотатів. В англійській мові клас денотатів більш обмежений і диференційований. Опущення передбачає виключення другорядної інформації.

Таким чином, основними проблемами перекладу значення термінів є їх полісемантичність, яка долається шляхом аналізу контексту.

Н. Глінки та К. Білоконь зазначають, що у процесі перекладу термінологічних одиниць часто трапляються випадки поєднання трансформацій через певні відмінності граматичної, синтаксичної та морфологічної структур англійської та української мов. Перетворення, які здійснюються в процесі перекладу, поділяються на чотири види: 1) перестановка (*prosecutorial judgment – the decision of the prosecuting authority*); 2) заміна (*Criminal Justice Act*); 3) доповнення (*citizen's arrest – detention of an offender by a civilian*); 4) уточнення (*sea lawyer – maritime law specialist*) [1; 2].

Результати дослідження показують, що відмінності в українській та англійській терміносистемах зумовлені їх особливостями, які необхідно враховувати в процесі перекладу.

Українська терміносистема функціонує на таких принципах: 1) національність термінології та її синонімічність; 2) першоджерело визначає семантику термінів; 3) терміни мають лаконічний характер і словотворчі можливості.

Українська терміносистема розвивається за рахунок запозичень. Різницю в терміносистемах української та англійської мов можна пояснити їх історичним розвитком.

Ці висновки узгоджуються з твердженнями В. Толстик [5].

У дослідженні встановлено основні труднощі, з якими стикається перекладач при перекладі юридичних текстів: відсутність еквівалентних термінів; наявність термінів, які пов'язані з конкретною правовою системою; специфіка мови права полягає в тому, що вона використовується лише для спеціальних цілей; нечіткість у визначенні деяких термінів. Ці твердження підтверджують дослідження D. Сао [6].

Виявлено труднощі перекладу, які необхідно враховувати. Першу групу труднощів перекладу складають «фальшиві друзі перекладача». До другої групи належать терміни, що позначають професії, реалії судової системи, а також терміни, що належать до різних галузей права [17]. Третя група – терміни-слова, які мають як загальне, так і спеціальне значення [7]. Четверта група труднощів визначається термінами, які характеризуються своєю невизначеністю та багатозначністю [6].

Для подолання цих труднощів можна використовувати наступні стратегії перекладу англійських термінів: підбір аналога; описовий переклад терміну; транслітерація з поясненням; семантичне калькування терміну термінологічного словосполучення; дослівний переклад фраз.

7. Перспективи подальшого розвитку досліджень

Подальші дослідження потребують встановлення впливу екстралінгвістичних факторів на відмінності функціонування української, британської та американської терміносистем та визначенні номінативних ланцюжків термінологічних значень в різних мовах.

8. Висновки

Чинна стаття є дослідженням функціонування юридичних термінів в англійській та українській мовах та особливостей їх перекладу. Юридичний термін номінує поняття і зумовлює його семантику. Його значення повинно бути чітким та фіксованим. Юридична термінологія охоплює терміни, які належать суто до професійної сфери і пов'язані між собою лексично, семантично та граматично.

Національна терміносистема має наступні характеристики: наявність термінів національного характеру та їх синонімія; семантика терміну визначається першоджерелом; лаконічний характер термінів та можливість їх деривації; розвиток терміносистеми за рахунок запозичень.

Переклад юридичних термінів відбувається у двох напрямках: аналітичному та синтетичному.

Визначення стратегії перекладу юридичних термінів – це планування застосування певних перекладацьких засобів, що передбачає: аналіз значення терміну у тексті оригіналу; порівняння функціонування та значення терміну у двох мовах; вибір відповідника або аналогу; використання перекладацьких трансформацій за відсутності відповідника, а саме: транскрипції, транслітерації, калькування тощо.

Для підбору українського еквіваленту або відповідника при перекладі використовуються: описовий переклад; вибір аналогу; пояснення транслітерації; семантичне калькування; послідовний переклад кожного слова словосполучення терміну; застосування описового перекладу.

Список літератури:

- 1) Білоконь, К. (2018). Особливості перекладу термінів юридичної сфери з англійської мови. Науковий вісник Херсонського університету, 5, 55-60.
- 2) Глінка, Н. (2011), Особливості функціонування та прийоми перекладу англійської юридичної термінології. Теорія та практика перекладу. Київ: КПП.
- 3) Нікіфорова, С. (2012). Особливості юридичної термінології в англійській мові. Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету ім. Г. Сковороди. Харків: «Право», 173-179.
- 4) Селиванова, Е. (2017). Перевод юридической терминологии. Науковий вісник кафедри Юнеско КНЛУ. Серія: Філологія, Педагогіка, Психологія, 34, 148-152.
- 5) Толстик, В.А. (2013). Проблема класифікації юридичної термінології. Актуальні проблеми економіки та права, 2 (26), 176-182.
- 6) Cao, D. (2010). Legal Translation. Handbook of Translation Studies. Eds. Yves Gambier, Luc van Doorslaer, Volume 1, Amsterdam Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 191 – 195.
- 7) Cao, D. (2007). Translating law, Clevedon: Multilingual Matters Ltd.
- 8) Kocbec, A. (2008), The Challenges of Intercultural Legal Communication. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/308305590_The_Challenges_of_Intercultural_Legal_Communication
- 9) Harvey, M. (2002), What's so Special about Legal Translation? Meta, 47 (2), 177 – 185.
- 9) Udina, N. (2015). Law education: Language and Legal translation perspectives. Procedia-Social and behavioral sciences, 214, 257-272.
- 10) Künnecke, M. (2013). Translation in the EU: Language and Law in the EU's Judicial Labyrinth. Retrieved from: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1023263X1302000206>
- 11) Карабан, В. (2018), Переклад англійської наукової та технічної літератури. Вінниця: Нова книга.
- 12) Максименко, Є.С. (2006). Національно-культурна специфіка номінації універсальних правових аспектів, що створює наукову картину світу в англійській та американській

юридичній термінології. Мови професійної комунікації: Матеріали міжнародної наукової конференції. За редакцією Е.І.Голованова, 313-316.

13) Дуднік, Г., Оришич, Д. (2019). Проблеми перекладу юридичної лексики й термінології. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія, 43 (5), 56-58.

14) Швейцер А. (2003). Теорія перекладу: статус, проблеми, перспективи. М.: Ліброком.

15) Рецкер, Я. (2006), Теория перевода и переводческая практика: Очерки лингвистической теории перевода.

16) Смирницкий, Д. Ф. (1998). Семантико-стилістичні аспекти функціонування юридичної термінології в економічному аспекті. Іноземномовний текст за фахом: лінгводидактичні аспекти. Львів: Світ, 136-141.

17) Harvey, M. (2002). What's so Special about Legal Translation? 47 (2), 177-185.

Features of legal terminology translation

Anzhelika Solodka

department of German philology, V. O. Sukhomlynskyi National University of Mykolaiv, Ukraine

Abstract: The article presents the results of theoretical research in the field of legal terminology translation. Features of the functioning of legal terms in English and Ukrainian have been established. A legal term designates a concept and determines its semantics. Its meaning should be clear and fixed. Legal terminology covers terms that belong purely to the professional sphere and are lexically, semantically, and grammatically related. The characteristics of national terminology systems are described. The national terminology system has the following characteristics: the presence of national terms and their synonymy; the semantics of the term is determined by the primary source; the laconic nature of the terms and the possibility of their derivation; development of the term system due to borrowings. The unambiguity of the term, its independence from the context is leveled due to polysemy. It is not always easy to choose the right variant of the term translation. The existence of variability in the choice of translation indicates its origin from different legal systems. The difficulties of translating legal terminology have been clarified. The following difficulties of legal texts' translation are highlighted as following: lack of equivalent terms; a specific legal system is served only by national terms; use of legal language only for professional purposes; some terms do not have the only one definition. The translation of legal terms takes place in two directions: analytical and synthetic. Defining the strategy of translating legal terms is planning the use of certain translation tools, which involves: analysis of the meaning of the term in the original text; comparison of the functioning and meaning of the term in two languages; selection of the respondent or counterpart; the use of translation transformations in the absence of a respondent, namely: transcription, transliteration, tracing, etc. To select a Ukrainian equivalent or counterpart during translation, the following are used: descriptive translation; choice of analogue; explanation of transliteration; semantic tracing; consecutive translation of each word of the word combination of the term; application of descriptive translation.

Keywords: legal term, semantics of the term, national term system, translation transformations.
